

Planinsko društvo za Selško dolino Železniki in Krekova koča na Ratitovcu

Rado Goljevšček

Slovensko planinstvo je, če ga merimo po organizacijskih merilih, staro v tem času že sto deset let. Toliko časa je namreč že poteklo, odkar je bilo ustanovljeno Slovensko planinsko društvo – današnja Planinska zveza Slovenije. Spomin na osvajanje "nekoristnega" gorskega sveta pa nas vodi daleč nazaj, ko se je slovenski človek še nekoliko zavrt in potlačen začel zavedati svoje nacionalnosti ter svojega okolja, gora in čudovite pokrajine, ki mu je bila usojena. Živel je na prepihu narodov, v gorah, ki so mu bile dolgo časa sovražne in prazne. Potem je začel krčiti sredogorje, v dolgih stoletjih si je ustvaril prostor za življenje. Postavil si je bivališča in jih oblikoval v vasi. Izkrčil si je njive, pripete na strmino, še višje pa si je uredil senožeti in

pašnike. Skopa zemlja je omogočila skromno življenje, marsikje komaj za preživetje, pogled pa je bil usmerjen višje.

Ljudje so začeli raziskovati in spoznavati tudi gore. Ustanavljati so se začela planinska društva, ki so v tistem času imela tudi velik narodnostni pomen. Postavljati so začeli planinske postojanke in nadelavati poti, ki jih do takrat ni bilo. Podobno kot drugod je ideja o združevanju planincev zavela tudi v ozko, vendar lepo Selško dolino. Prav je, da letos, ko praznuje po vojni zgrajena koča na Ratitovcu okroglih petdeset let, pogledamo zanimivo zgodovino Planinskega društva Železniki in koče, ki jo to društvo oskrbuje.

Večino materiala so pomladi 1953 prinesle ženske.

Začetki

Začetki organiziranega planinstva v Selški dolini segajo v prvo desetletje 20. stoletja. Po zgledu sosednjih predelov Slovenije je bila tudi pri nas, le štirinajst let po ustanovitvi prvega planinskega društva na slovenskem področju, 24. januarja 1907 ustanovljena na Češnjici selška podružnica SPD.

Pobudo za ustanovitev samostojne podružnice je dal njen prvi načelnik, dražgoški župnik Anton Pfajfar, prijatelj in stanovski kolega znanega krščanskega socialista in pobudnika organiziranega slovenskega združenstva dr. Janeza Evangelista Kreka. Krek je redno prihajal na materin dom v Selca, po njeni smrti pa na počitnice na Prtovč. Poleg želje po vsakršnih združenjih Slovencev, da bi tako dosegli večjo ekonomsko neodvisnost in politično moč, je bil dr. Krek tudi navdušen ljubitelj planin, ki je znal to svoje navdušenje posredovati tudi drugim.

Novoustanovljeno društvo si je postavilo več nalog, med katerimi so bile najpomembnejše pridobivanje članstva, markiranje in označevanje planinskih poti in zgraditev planinske koč na Ratitovcu. Prav zadnja naloga je bila povezana z velikim angažiranjem članov društva, predvsem s

pridobivanjem denarja. V ta namen je društvo takoj pričelo z organizacijo različnih prireditev, katerih izkupiček je bil namenjen v sklad za izgradnjo koč.

Dejavnost pa je prav kmalu prekinila prva svetovna vojna in usmerila misli in dejanja na druga področja. Verjetno je manj znano, da je takoj po prvi svetovni vojni vse ozemlje jugozahodno od Ratitovca pripadlo Italiji. Meja, ki je potekala po grebenu preko Možica in Porezna, je bila določena šele konec leta 1920 z rapalsko pogodbo. Tako so bile šele leta 1921 spet dane osnovne možnosti za nadaljevanje delovanja društva. Delo tajnika je prevzel dr. Rudolf Andrejka, ki je bil v tem času okrajni glavar za ljubljansko okolico. Bil je velik planinski navdušenec in pisec mnogih zgodovinsko-zemljepisnih člankov, ki so opisovali med drugim tudi Škofjo Loko in Selško dolino. Njemu samemu so ti kraji močno prirasli k srcu, zlasti ko se je poročil z domačinko iz Selc. Dr. Andrejka je bil neutrujen delavec in nadvse sposoben organizator. Prav njemu pripada največja zasluga, da je bila planinska koč na Ratitovcu dograjena v tem, gospodarsko dokaj neugodnem času.

Težavam pri zbiranju denarja in materiala so se pridružile še cene, ki so skokovito naraščale. Za leto 1923 je omenjen kar šestdesetodstotni porast. Prav neverjetna iznajdljivost, vztrajnost in požrtvo-

Na tramovih.

valnost je dajala polet takratnim članom. Posluževali so se posojil bank, hranilnic in posojilnic, prirejali so planinske veselice s srečolovom, planinske plese, tiskali in prodajali so razglednice in denarne kupone. S prošnjami za prispevke so se obračali na posameznike, ustanove, podjetnike, razna društva in klube. Imena vseh darovalcev so vpisali v posebno knjigo, ki naj bi bila na vpogled v novozgrajeni koči. Darovalci večjih zneskov so bili proglašeni za častne člane. Zadnja planinska veselica je bila še 2. avgusta 1925 v Selcih, teden dni pred otvoritvijo koč. Res občudovanja vredna prizadevnost.

Veličastna otvoritev koč je bila 9. avgusta 1925. Zbrali so se vsi vidni predstavniki političnega in planinskega življenja. Časopisi Jutro, Slovenec in Slovenski narod so objavljali obširne članke o tej planinski slovesnosti. Koča je bila v čast slavnega rojaka, ki je le nekaj let pred tem umrl, poimenovana kot Krekova kočna na Ratitovcu.

Ni pa še minilo leto od otvoritve nove koč, ko so se nad njo zgrnili črni oblaki. Zaradi velikih dolgov, ki so nastali ob njeni gradnji, in skromnih sredstev, ki niso zagotavljala rednega odplačevanja, je bil že leta 1926 sprejet sklep, da se koč skupaj z vsemi dolgovi prepusti Osrednjemu odboru SPD v Ljubljani. Zamirati je začela tudi ostala društvena dejavnost, zato se je sedež selške podružnice najprej pod imenom Selško-Škofjeloška podružnica SPD leta 1929 preselil v Škofjo Loko, potem pa je v nekaj letih podružnica izgubila še del naziva, ki je kazal na izvor, in je bila po letu 1934 le še Loška podružnica SPD. Krekovo koč je Osrednji odbor SPD oddajal ves čas, kolikor je bil njen lastnik, v zakup.

Leta 1937 se je pričela Škofjeloška podružnica z Osrednjim odborom SPD pogajati, da bi ona prevzela tudi Krekovo kočna na Ratitovcu. Namero je preprečil g. Drago Dolenc iz Železnikov, ki se je z Osrednjim odborom SPD dogovoril za oskrbnništvo oziroma zakup koč. On je bil zatem oskrbnik v sezonah 1937, 1938 in 1939. Že takrat pa so se začele priprave za bližajočo se vojno in gradnjo

obrambne linije, imenovane po generalu Rupniku. Z odlokom GO SPD je bilo potrebno maja 1940 delovanje koč v turistične namene prekiniti, koč pa prepustiti vojaški upravi.

Kočna je bila med drugo svetovno vojno požgana.

Delovanje društva po drugi svetovni vojni

Prvi poskusi, da bi v Selški dolini ponovno ustanovili planinsko društvo, so bili že leta 1946. Toda preveč je bilo dela s povojno obnovo, hkrati pa tudi bojazni, saj je bil še kako živ spomin na predvojno prenehanje delovanja društva. Tako je bilo do uradne ponovne oživitve potrebno počakati še štiri leta. 26. februarja 1950 je bil ustanovni občni zbor novoustanovljenega planinskega društva za Selško dolino. Duša in najmočnejša gonilna sila novega društva je bil prav gotovo Drago Dolenc, ki je opravljal delo tajnika, ob njem so bili še predsednik Jože Veber in ostali odborniki.

Kot prvo in najvažnejšo si je odbor zadal nalogo, da prične s pripravami za postavitev nove kočna na Ratitovcu. Čeprav se danes zdi samoumevno, da je kočna na Ratitovcu nameravalo zgraditi domače planinsko društvo, takrat ni bilo tako. Isti namen je imelo tudi PD Medvode, ki se je po dogovoru s Planinsko zvezo Slovenije namenilo na Ratitovcu postaviti svojo postojanko. Potrebno je bilo precej dogovarjanja in dokazovanja, da je PD Medvode odstopilo od svoje namere. Druge pomembne naloge novega društva so bile pridobivanje članstva, urejevanje poti, zaščita gorske narave in organizacija izletov.

V prvem letu obstoja povojnega društva je bila določena lokacija za novo kočna. Dogovorjeno je bilo, naj bo kočna zgrajena na istem mestu, kjer je stala prva kočna. Tloris kočna se je nekoliko povečal, način gradnje pa je ostal enak, kakor je bil pri predvojni koči, in sicer – betonski temelji in lesena nadzemna konstrukcija. Pozimi 1952/53 je bila

Na slmenu.

celotna nosilna konstrukcija kočice obdelana v dolini in pomladi se je začel prevoz materiala s tovornjaki na Prtovč. Od tam je bil ves gradbeni material prepeljan s konjsko vprego do Podna, od Podna do vrha pa so nosači prenesli material na hrbtih. Prinesti je bilo potrebno vse od cementa, opeke, tramov, desk, stavbnega pohištva do drobnih kosov, kot so skodle, žebliji, hrana in podobno. Le pesek, ki je bil potreben pri gradnji, so lahko dobili na Ratitovcu. Ostal je namreč od gradnje bunkerjev, ki so jih gradili pred vojno. Toda tudi ta je bil na različnih mestih, tako da so ga nosili v koših celo s Kremanta. Pri prenosu gradbenega materiala so največ sodelovali ljudje iz vasi pod Ratitovcem, predvsem s Torke, iz Raven in Zabrdca. Kočica je bila do jeseni 1953 že pokrita in obita s skodlami. Naslednje leto so naredili še tlake, sledila so zaključna notranja dela in tako je kočica dočakala slavnostno otvoritev, ki je bila 18. julija 1954.

Tako je bilo zaključeno prvo obdobje delovanja povojnega društva. Toda pojavile so se podobne težave kot po dograditvi predvojne kočice. Z

izgradnjo so namreč nastali precejšnji dolgovi, potrebno je bilo še vedno vlagati v kočico, da so jo dokončno opremili. Denarja je bilo premalo, saj je bila sezona kratka, razen prvih dveh let pa je bila potem kočica mnogo let v zakupu, kar je sicer zagotovilo, da je nudila gostoljubnost obiskovalcem, ves čas pa je manjkalo denarja za boljšo opremo in nujna vzdrževalna dela.

Prav kmalu pa se je izkazalo, da postaja kočica premajhna za vse, ki so iskali v njej zatočišče. Treba bi jo bilo povečati – toda kako? Kar nekaj let so odborniki iskali najprimernejši način, bile so različne ideje in končno je tudi oblast dala svoj pristanek. Ponovila se je situacija izpred približno desetih let, le v nekoliko zmanjšanem obsegu. Spet je bilo potrebno iskati denar, spet je bilo potrebno prenesti nepojmljivo količino materiala na Ratitovec, spet je bilo potrebno organizirati delovne akcije. Sklenjeno je bilo, da bodo kočico povečali proti jugu, tako da bo dobila obliko črke L. V prizidku bo v pritličju dodatna jedilnica in v nadstropju spalnica s skupnimi ležišči. Tokrat so veliko dela pri prenosu materiala opravili vojaki garnizona v Škofji Loki, osnovnošolci in mladinci iz Železnikov. Seveda pa je glavnina dela ostala še vedno na odbornikih. Tako je bil prizidek dokončan leta 1968.

Zatem je dejavnost društva kar nekoliko zamrla. Društvo je sicer opravljalo svoje delo, kočica je bila vsako sezono odprta, vendar večjega napredka ni bilo.

V letih od 1970 do 1975 je bilo precej razgovorov in vloženega dela s pripravami na vključitev Ratitovca v krajinski park, ki naj bi se ustanovil. Celotna veriga spodnjih bohinjskih gora je zaradi svoje edinstvene lege in sestave tal izredno bogata z raznolikim gorskim cvetjem, Ratitovec pa med temi vrhovi še posebno izstopa. V tem času je bil pri društvu ustanovljen tudi odsek za varstvo narave in gorsko stražo, namen delovanja katerega je bil prav to – zaščititi gorsko cvetje tudi za poznejše rodove. Čeprav krajinski park ni bil ustanovljen, je odsek vseeno uspešno opravil svojo nalogo.

Delovanje društva po letu 1975

Leta 1975 je bil izvoljen nov upravni odbor, v katerega se je vključilo kar precej novih in mlajših članov. Dejavnost društva se je začela spet povečevati, sprva sicer počasi, zatem pa vse hitreje. Prva velika sprememba je bila v tem, da kočna ni bila več v zakupu, ampak je dobila plačanega oskrbnika. Da pa bi se podaljšal čas odpiranja tudi izven glavne sezone, je bilo v kočni uvedeno dežurstvo članov upravnega in nadzornega odbora. Ti dve spremembi, ki sta v temeljih spremenili način dela društva, sta glavni značilnosti celotnega poznejšega delovanja. Samostojno upravljanje kočne, posebno pa še odločitev, da se kočna odpira izven glavne sezone tudi ob koncu tedna, je namreč zahtevalo ogromno dela. Prav s skupnim delom ob oskrbovanju kočne in na delovnih akcijah, ki so bile potrebne za normalno oskrbovanje in vzdrževanje kočne, pa so člani spoznali, da je kočna zares njihova, da je delo potrebno in da na koncu obrodi tudi rezultate. Prav zaradi tega nekateri člani upravnega odbora sodelujejo pri delu društva že četrto stoletja in več. Vsako leto opravi vsak od njih vsaj sedemdeset prostovoljnih delovnih ur, vendar prav nikomur ni žal za to. Druži jih zavest, da so ustvarili nekaj koristnega za organizacijo, ki ji pripadajo, nekaj pa tudi zase, saj to pomeni kar lepo število rekreativnih sprehodov v naravi, daleč od vsakdanjih skrbi.

Obisk se je začel povečevati, čeprav tudi prej ni bil majhen. Vseeno pa je odpiranje kočne ob vikendih izven glavne poletne sezone pritegnilo marsikaterega planinca, da se je odločil za obisk kralja Selške doline. Poleg tega se je oživila tudi izletniška dejavnost. Izšolanih je bilo kar nekaj planinskih vodnikov, ki so začeli voditi izlete.

S povečanim obiskom pa se je kmalu pokazala potreba po dodatni količini vode. Od skromne ročne črpalke, s katero se je črpala voda iz cisterne v kuhinjo, je bilo na področju oskrbe z vodo narejenih kar precej korakov. Najprej so člani leta 1977 dobesedno privlekli po tleh veliko plastično cisterno s prostornino desetih kubičnih metrov in še eno s

prostornino petih kubičnih metrov. Obe cisterni, v katerih se je zbirala kapnica, sta bili zakopani v naravno vrtačo pred kočno, voda pa se je z električno črpalko črpala v dva mala zbiralnika pod streho.

Velik problem je že od postavitve kočne predstavljal prenos materiala. Obisk se je stalno povečeval in vsak uveden način se je kmalu izkazal za neustreznega. V začetku so ves material, tako za gradnjo in vzdrževanje kakor tudi za oskrbo, prinesli ljudje na hrbtih. Prav kmalu pa je bilo tega materiala preveč, zato se je način transporta prilagajal potrebam in možnostim. Nekaj časa se je za prenos uporabljal osel, ki pa mu je moral izdatno pomagati tudi nosač, nekaj let se je opravljal prenos z najetim nosačem in konjem, dve leti pa se je material predvsem v letni sezoni prevažal s traktorjem. Ozka traktorska pot je namreč vodila s planine Pečana na vrh do kočne. Zaradi nevarnosti poškodb vseh, ki so pri tem sodelovali, in uničevanja narave je bil ta način prav kmalu opuščen in zamenjan s prevozom po žičnici. Leta 1979 je bila namreč zgrajena razmeroma enostavna tovorna žičnica, ki ves čas vse od postavitve odlično služi svojemu namenu. Dizelski motor, ki je v začetku poganjal napravo, je bil leta 2000 na veselje

Prvi načrt kočne. Avtor risbe še ni znan.

osebja žičnice in obiskovalcev Ratitovca zamenjan z elektromotorjem. Žičnica sedaj prepelje ves material, ki se rabi v koči. V lanskem letu je bilo tako prepeljanega preko sto petdeset ton materiala. Nemogoče si je zamisliti, da bi tolikšno količino lahko prenesle živali ali ljudje. Seveda ostane tudi prevoz s helikopterjem, ki pa ima tudi svoje velike pomanjkljivosti. Poleg problemov z organizacijo prevozov povzročajo velik hrup in je bistveno dražji. Izgradnja žičnice je bila torej pred skoraj tridesetimi leti izredno daljnoviden projekt.

Povečan obisk Ratitovca je pogojeval, žičnica pa omogočila, da je bila sprejeta odločitev, da se kočna še enkrat poveča. Priprave za izgradnjo novega prizidka so se začele leta 1985. V dveh letih je bil nato zgrajen prizidek, ki je predstavljal podaljšanje kočne proti zahodu, v njej pa so dobile mesto sodobne sanitarije, zimska soba, ki je prav kmalu postala skladišče, in prostori za oskrbnika. Prav kmalu se je namreč izkazalo, da je zimska soba v prizidku premajhna, zato je bila urejena zimska soba v mali koči, ki je bila do takrat skoraj neuporabna. Hkrati z izgradnjo novih sanitarij pa je bilo potrebno poskrbeti še za dodatne zaloge vode. Zato je bil pod vrhom zgrajen velik betonski zbiralnik, ki je zagotovil zadostne količine vode preko celega leta.

V nekaj naslednjih letih je bil dan poudarek ostalim dejavnostim, za katere je v času gradenj kar zmanjkovalo časa. Še več časa in naporov je bilo posvečenih vzgoji mladih, saj je bila na Osnovni šoli Železniki večkrat organizirana planinska šola. Kar nekaj let je delovala pri društvu v tistem času zelo aktivna, čeprav ne pretirano številna alpinistična sekcija, v kateri so se člani podrobno seznanjali z alpinizmom in plezanjem. Vedno več je bilo izletov, vedno daljši je bil tudi čas odpiranja kočne.

Leta 1997 – ob devetdesetletnici društva je bilo koči vrnjeno ime, ki ga je imela pred drugo svetovno vojno. Od tedaj se spet imenuje Krekova kočna na Ratitovcu.

Ob tem pa je ves čas ostajala želja, da bi izboljšali preskrbo z električno energijo. Na tem

področju je bila prehojena dolga pot od skromnih poskusov z električnim agregatom v letu 1963, preko preskrbe s težkimi in ropotajočimi agregati, do sicer tihih, vendar pa za vzdrževanje zahtevnih sončnih celic. Medtem so si svetili tudi s svečami, petrolejkami in plinskimi svetilkami, kar vse pa je predstavljalo veliko nevarnost požara. Možnost za dokončno rešitev problema preskrbe z elektriko se je pokazala ob napeljavi novega daljnovoda na relaciji Prtovč – Soriška planina. Preden je leta 1999 v koči prvič zasvetila elektrika, ki je prišla po kablu iz doline, je bilo opravljenega mnogo organizacijskega in izvedbenega dela. V trenutku so ugasnili dizel agregati, akumulatorji, sveče in petrolejke in celo žičnica je dobila svoj elektromotor. Smradu po nafti ni bilo več in utihnil je ropot motorjev.

Leta 1996 pa se je začelo ponovno obdobje večjih adaptacij. Kočna se je namreč postarala in marsikaj ni več ustrezalo novim potrebam. Najprej je prišla na vrsto kuhinja, ki je bila bistveno povečana in na novo opremljena. Tako kuhinja sedaj omogoča, da so gostje deležni bistveno boljše ponudbe kakor pred prenovno.

Druga velika prenova je bila opravljena leta 2001, ko je bila popolnoma preurejena jedilnica, ki je bila zgrajena leta 1968. Do tedaj precej pusta in hladna soba se je spremenila v prijetno jedilnico.

Leta 2003 pa so bila opravljena obsežna dela ob prenovitvi vhoda v kočna, narejeni so bili nova klet in drvarnica, nov vetrolov, zgrajen pa je bil tudi dodatni pomožni gostinski prostor.

Planinsko društvo za Selško dolino Železniki v letu 2004

Vodstvo društva - to je upravni odbor, predstavlja močna in delovna skupina planincev, ki zagotavlja, da bo dejavnost vsaj še nekaj časa tako vsestranska in na vsaj takem nivoju, kakor je že vsa zadnja leta. Naj na koncu zberem dejavnosti, s katerimi skuša planinsko društvo zadostiti potrebam sodobnega planinca.

Na osnovni šoli v Železnikih deluje že tretje leto nadvse aktivna mladinska skupina. Organizirali so planinsko šolo, prirejajo samostojne izlete in spoznavajo razmere v različnih letnih časih in vremenskih pogojih. Vsi, ki so vključeni v to skupino, so navdušeni. Za vodenje skupine skrbi pet mentorjev, ki zagotavljajo tudi strokovno delo. Prepričani smo, da bodo člani mladinske skupine nekoč lahko uspešno nadaljevali delo, ki ga opravlja sedanje vodstvo društva.

V zadnjih letih se je zelo razvila tudi izletniška dejavnost. Vsako leto pripravi vodniški odsek obširen program večinoma enodnevnih izletov, v katerem prav vsak lahko najde nekaj zase. Ponudba in dobra družba vseh, ki se teh izletov udeležujejo,

je zagotovilo, da se bo tudi v bodoče prijetno udeležiti planinskih izletov.

Na področju množičnih akcij ne gre pozabiti zimskega pohoda iz Železnikov preko Ratitovca v Dražgoše, ki ga planinsko društvo organizira skupaj s Športnim društvom Dražgoše, tradicionalne zabave na Jakobovo nedeljo in septembrskega rekreativnega pohoda na Ratitovec. Poleg tega preko celega leta poteka, letos že štirinajsto leto, akcija "Prijatelj Ratitovca", ki lepo dopolnjuje ostalo društveno dejavnost in marsikdaj pripomore k spontani družabnosti med člani. Do sedaj je bilo v okviru te akcije skupno že preko sto tisoč vpisov. V zadnjih letih izpolni normo petnajstih vpisov v enem letu tristo petdeset do štiristo planincev, ki skupno opravijo okoli osemnajst tisoč obiskov Ratitovca.

Omeniti velja tudi dve novosti lanskega leta. V združenem domu na Češnjici smo uredili društveno sobo, v kateri se lahko vsak četrtek od 18. do 20. ure pogovorite o aktualnih temah v zvezi s planinstvom.

Druga novost je internetna stran, ki planincem na dom prinaša vse podatke v zvezi z delovanjem društva, delovanjem in odprtjem Krekove kočice na

Kočica 1954.

Rativcu in ostale zanimive, predvsem pa aktualne informacije. Zaenkrat je naslov strani: <http://users.volja.net/rado124/>.

Naj zaključim opis naših dejavnosti z aktivnostmi, ki so povezane s Krekovo koč na Rativcu. Letos bodo dokončana lani začeta dela pri vhodu in vetrolovu, poleg tega pa bomo prenovili še prvo jedilnico. Pri tem bomo skušali ohraniti domačnost prostora, ki je tako značilna prav zanjo. S to prenovilo bomo zaključili pred osmimi leti začeto delo, ko smo prenovili kuhinjo, in bomo tudi z oprijemljivimi rezultati lahko

praznovali petdesetletnico povojne zgraditve koč na Rativcu. Praznovanje, združeno s slavnostno otvoritvijo prenovljene koč, bo na Jakobovo nedeljo, to je 25. julija 2004 na Rativcu.

Gradnja in oskrbovanje koč na Rativcu je bila ves čas obstoja planinskega društva njegova glavna in največja dejavnost. Z njo je povezana večina akcij. Koča zahteva in daje, po njej je naša dejavnost najbolj prepoznavna. Trudili se bomo, da bo Krekova koč tudi v bodoče prijetno zavetje vseh, ki se bodo odločili priti na Rativcec in občudovati lepote, ki jih nudi.

Ob praznovanju 50-letnice povojne izgradnje koč.